ISTORIOGRAFIA ȘI METODOLOGIA CERCETĂRII GEOPOLITICII

HISTORIOGRAPHY AND METHODOLOGY OF GEOPOLITICAL RESEARCH

Svetlana CEBOTARI[1]

REZUMAT

Pornind de la definiția comună a geopoliticii pentru comunitatea academică, în acest articol este prezentată, în primul rând, etapa de constituire și de apariție a primelor categorii în acest domeniu și a școlilor dominante de geopolitică, de la care au fost preluate cele mai influente concepte. Scopul principal al acestui articol nu este de a propune o nouă introducere în geopolitică, ci principii teoretico-conceptuale și metode de analiză geopolitică.

Cuvinte-cheie: *istoriografie, metodologie, cercetare geopolitică.*

ABSTARCT

Originating from the most common definition of the geopolicy in the academic community, in the article is present, firstly, the stage of establishment and the appearance of the first categories in this domain and the dominante schools of the geopolicy from which were taken the most influent concepts. The main purpose of this article is not to propose a new introduction in geopolicy, but with principales teoretico-conceptual settlements of geopolicy as with metodes of the geopolitical analysis.

Keywords: *Historiography, methodology, geopolitical research.*

1. Istoriografia cercetării geopoliticii

Geopolitica, născută și renăscută din necesitatea explicării anumitor probleme impuse de evoluția generală a societății omenești și din influența crescândă a modificărilor permanente politico-economice, pline de contradicții, anticipări și ipoteze abandonate, a generat numeroase discuții. A urmat o cale a acumulărilor de date și a precizării metodelor de lucru, a definirii obiectului de studiu și a stabilirii poziției în cadrul sistemului științelor. Într-o perspectivă istoriografică, geopolitica cunoaște o evoluție de la un domeniu al cunoașterii cu o sferă limitată de interes la o disciplină științifică cu largă deschidere .

De la viziunea etnocentrico-spațială se dezvoltă primele idei geopolitice germane, având ca bază empirică știința geografică. În cadrul școlii germane, geograful **Friedrich Ratzel (1844 – 1904)**, creatorul „antropogeografiei", în lucrările ***Antropogeographie*** (1882 și 1891) și ***Politische Geographie*** (*Geografia politică*, 1897), acordă o importanță deosebită raporturilor dintre grupurile umane și mediul înconjurător, completând concepția deterministă cu idei organiciste. Ratzel subliniază că dezvoltarea istorică a statelor trebuie așezată într-un raport comparativ cu înflorirea politică a popoarelor, acest din urmă fenomen depinzând de dimensiunea și profunzimea raporturilor dezvoltate de popoarele în cauză. De aceea, statele ar trebui considerate organisme care, asemenea celor animale și umane, sunt mai puternice sau mai slabe. Organismele statale

[1] **Svetlana Cebotari**, doctor în politologie, Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale, Universitatea de Stat din Moldova.

își datorau existența grupului uman, popoarelor, și nu indivizilor care le compuneau. Cu cât un popor era mai mobil, această trăsătură nefiind caracteristică societăților primitive, cu atât dobândea mai multă forță politică [1].

Un alt reprezentant al școlii germane este **Rudolph Kjellen (1864-1922)**, care în lucrarea ***Inledning till Sveriges geografi*** (*Introducere în geografia Suediei*, 1900) va utiliza în premieră termenul de *Geopolitik*. Kjellen exprima unele opinii ce aveau să prefigureze ideile geopoliticii germane de mai târziu, fiind integrat școlii geopolitice germane. Domeniul geopoliticii ar cuprinde, în viziunea lui Kjellen, două subiecte majore: statele, cu sentimente și rațiune, în aceeași măsură ca ființele umane și cunoscând aceeași soartă ca ultimele (naștere, creștere, dezvoltare și declin), și, respectiv spațiul, considerat de el factor esențial și obiectiv vital al statelor viguroase, dar limitate spațial, care aveau datoria să își mărească teritoriile prin colonizări, cuceriri și expansiune [2]. Ulterior, atât ideile lui Kjellen, cât și ale lui Ratzel au fost preluate și dezvoltate de către **Karl Haushofer (1869-1946)** în ***Zeitschrift für Geopolitik*** (*Jurnal de geopolitică,* 1928) și de adepții aceluiași curent organicist, în viziunea cărora geopolitica va căpăta nuanțări și diferențieri semnificative privind sensul și poziția acesteia în raport cu celelalte științe: „geopolitica este teoria dependenței evenimentelor politice în teritoriu", scopul ei fiind de furnizare a indicațiilor pentru acțiunea politică și de „îndreptar în viața politică". Mai mult, geopolitica trebuie să devină „conștiința geografică a statului". Definită de Haushofer ca „geografie dinamică", ea este „știința care se ocupă cu analiza statului din punctul de vedere al instinctului de expansiune, izvorât dintr-un complex de temeiuri mai ales geografice"[3].

Un alt curent al geopoliticii clasice este reprezentat prin **școala geopolitică franceză**. Constituită în contextul sfârșitului de secol XIX, școala de geografie politică și geopolitică franceză se identifică prin studiile vizând problematica internă a spațiului francez, revendicându-se din geografia umană. În cazul școlii franceze, noua disciplină va prinde contur prin aportul lui **Paul Vidal de la Blache (1845-1918)**, cu lucrările ***Principes de Geographie humaine*** (publicată postum în 1922), ***Principes de Geographie humaine*** (publicată postum în 1922) și ***La France de l`est*** (1916), spre deosebire de Ratzel, teoreticianul observă raportul care există între pământ, oameni și istoria lor și mai ales faptul că diversitatea umană se traduce în diversitatea peisajelor aflate în continuă înnoire. El opune determinismului ratzelian, în care omul este văzut ca un produs al naturii, *posibilismului*, în care omul, dincolo de anumite condiționări socioeconomice, prin activitățile sale poate schimba mediul. Mediul geografic încetează a mai fi un element brut al geografiei fizice, el devenind, în concepția lui Vidal de la Blache și a discipolilor săi, un mediu complex, rezultatul interacțiunilor multiple, unde omul are un rol esențial. Această nouă orientare, *posibilistă*, va câștiga în timp numeroși adepți, aducând o contribuție esențială la corectarea interpretărilor geopolitice.

O puternică școală de geopolitică a luat ființă în Franța perioadei actuale, prin **Yves Lacoste**, care fondează revista *Herodot – strategie, geografie, ideologie*, apoi publică *Questions de la géopolitique* – Întrebările geopoliticii (1988), *Dictionaire de géopolitique* – Dicționar de geopolitică (1993) etc. Geopolitica lui Y. Lacoste este centrată pe problemele naționale și cele ale minorităților, considerate printre factorii principali ai scenei politice. Metoda lui de analiză este „un fel de psihanaliză sau arheologie a comportamentelor colective", după cum o numește reputatul geopolitician François Thual, în nu mai puțin celebra lucrare *Méthodes de la géopolitique* (1996) [4].

Școala geopolitică anglo-saxonă reprezintă un alt curent al geopoliticii clasice.

Și-a elaborat conceptul referitor la obiectul geopoliticii aproape independent de filonul german și de cel francez. Spre deosebire de acestea, axate în prima perioadă în mare parte pe teoretizări, fondatorii școlii anglo-saxone, avându-i ca principali reprezentanți pe Henry Thomas Buckle în Marea Britanie și pe Frederic Jackson Turner, Ellen Churchill Semple și Ellsworth Huntington în Statele Unite, s-au bazat în analizele lor pe o raportare concretă la istorie, având caracter pragmatic, accentuând problemele militare strategice și tactice. O caracteristică indubitabilă a școlii anglo-saxone este modul în care geopolitica modernă își revendică originile într-un ansamblu de trei curente de gândire diferite: *curentul istorico-ambientalist, curentul geografiei politice* și, nu în ultimul rând, *curentul geostrategic. Curentul istorico-ambientalist* cunoaște o amplă dezvoltare începând cu cea de-a doua jumătate a secolului XIX. Istoricul britanic **Henry Thomas Buckle** (1821-1862) studiază în monumentala sa lucrare *History of Civilization in England*, apărută în 1857, 1861 și respectiv 1872, relațiile de interdependență care există între climă, sol și hrană, pe de o parte, și modul de viață și habitatul uman, pe de alta. Studiul se bazează pe o amplă documentare, în care metoda analizei comparate a popoarelor și societăților în diferite medii de viață relevă faptul că societățile ce se dezvoltă într-un mediu ambiental temperat rece sunt mai disciplinate, mai organizate și mai performante. Astfel, condițiile vitrege de mediu i-au determinat pe locuitorii acestor zone să depună mai multe eforturi pentru obținerea unui nivel de trai subzistențial, conducându-i spre standarde superioare de viață și civilizație. În același timp, în regiunile cu un climat tropical-torid, unde hrana se putea obține ușor, direct din natură, oamenii, lipsiți de o motivație, nu au dobândit educația și deprinderile necesare performării și progresului. Într-o privire de ansamblu, concluzionează Buckle, societățile respective se vor caracteriza printr-o distribuție inegală a bogăției, pozițiilor sociale și drepturilor politice. În Statele Unite ale Americii, **Ellen Churchill Semple** (*American History and its Geographic Conditions*, 1903) și **Frederick Jackson Turner (1861-1932)** (*The Significance of the Frontier in american History,* 1893) publică primele studii, în care prezintă influența simbiozei spațial-ambientale asupra civilizației din America de Nord. Un alt reprezentant de marcă al curentului ambientalist este istoricul și geograful american **Ellsworth Huntington (1876-1947)**, care, prin lucrările *Civilization and Climate*, 1924, și *Mainsprings of the Civilization*, 1945, a efectuat o minuțioasă investigație asupra influențelor și rolului jucat de climat în istoria societății. Pe baza unor puternice argumente, Huntington a demonstrat că modificările climatice sau persistența unui tip climatic nefavorabil au determinat marile migrații, dar mai cu seamă invaziile dinspre Orient spre Europa.

Alfred Thayer Mahan (1840-1914) în lucrările ***The influence of Sea Power upon History, 1660-1783*** (*Influența puterii maritime asupra istoriei, 1660-1783*), ***The influence of Sea Power upon the French revolutions and Empire, 1793-1812*** (*Influența puterii maritime asupra revoluției franceze și Imperiului, 1793-1812*) și ***The Interest of America in Sea Power*** (*Interesul Americii în puterea maritimă*) oferă geopoliticii o nouă orientare privind structura și obiectivele acesteia. Noul statut științific al geopoliticii, subliniază el, constă în „fundamentarea acesteia prin geostrategie", noile obiective urmărite având mai mult o valoare operațională și vizând clasificarea statelor într-un sistem „al relațiilor de putere istoricește" constituite. O caracteristică a tezelor lui Mahan este că ele sunt construite prin îmbinarea experienței practice militare cu informațiile istorice. Rezultatul acestei îmbinări îl va constitui suportul teoretic al activității sale științifice și politice. Întreaga operă a lui

Mahan poartă o evidentă tentă geopolitică. Având ca principală temă de studiu *puterea maritimă* (*Sea Power*), Mahan subliniază rolul determinant pe care îl poate juca componenta maritimă în definirea unui nou statut mondial al Statelor Unite ale Americii. În Anglia, cel mai de seamă reprezentant al curentului geostrategic și fondatorul școlii geopolitice britanice a fost geograful **Halford John Mackinder (1861-1942)** prin ***The Geographical Pivot of History*** (*Pivotul geografic al istoriei* 1904). El considera geostrategia drept fundament al geopoliticii, dar preciza că sfera acestui concept nu se identifică cu totalitatea elementelor care intră în componența geopoliticii, oferă bazele teoriei continentaliste, în care Asia Centrală reprezintă *aria pivot a istoriei*, iar dominarea ei determină controlul lumii. Mackinder își aduce contribuția la dezvoltarea geopoliticii prin introducerea a două elemente noi în componența obiectivului urmărit de geopolitică: alcătuirea unei „noi configurații geostrategice și geopolitice a planetei", realizată în conformitate cu „criteriul distanței geografice" și în termeni de bipolaritate, precum și crearea unor noțiuni specifice geopolitice (*World Island, Heartland, Pivot Area*). O nouă perspectivă în studiile geopolitice este introdusă de **Nicholas John Spykman (1893-1943)**. Principalele sale lucrări au fost ***America's Strategy in World Politics*** (*Strategia americană în politica mondială*, 1942) și ***The Geography of the Peace*** (1944), prin care aduce în analiza geopolitică conceptul de „*securitate de stat*", ca fiind unul dintre cele mai importante obiective pe care le urmărește geopolitica. În componența *securității de stat*, afirmă Spykman, există trei mari categorii de factori: *factori geografici* (mărimea teritoriului, poziția geografică), *factori economici* (resurse agricole, industriale și demografice), *factori politici* (stabilitate politică, grad de integrare socială etc.), rolul politic major revine *inelului de state* cu ieșire la mare, așa-numita *bordură maritimă* ce înconjoară *heartlandul*. Acest *inel de state* este numit de Spykman ***rimland***, fiind considerat ca o zonă intermediară între forțele continentale și cele maritime, păstrarea sub control a acestui inel asigurând supremația mondială. Pentru **școala anglo-saxonă contemporană** deosebit de importante sunt contribuțiile geografului **Saul B. Cohen** (*Geography and Politics in a World Divided* – Geografie și politici într-o lume divizată (1973)) și cele ale lui **Zbigniew Brzezinski** – *Între două ere* (1978), *Game Plan* – Planul de Joc (1986), *Out of Control* (1993) – Fără control, *The Grand Chessboard* – Marea tablă de șah (1997).

Regiunile geostrategice sunt expresia interconexiunilor mai multor părți ale globului în ceea ce privește localizarea, mișcarea, orientarea comercială și ideologică, fiind regiuni multicaracteristice, cu scop de regiuni unde se poate aplica puterea [5].

Școala geopolitică rusă. Studiile elaborate în Rusia sunt sporadice și reprezintă o contribuție deosebită la dezvoltarea noii științe. Dacă în cadrul școlilor germană, franceză, anglo-saxonă cercetările cunosc o deosebită profunzime și continuitate, geopolitica rusă, în acel moment, este una conjuncturală. În Rusia sfârșitului de secol XIX și început de secol XX sunt două probleme puse în fața cercetătorilor: prima, reprezentând o problemă de geopolitică internă, se referă la cunoașterea vastului teritoriu al Rusiei și punerea în valoare a imenselor bogății ale solului și subsolului acesteia; și o a doua, orientată spre exterior, vizând racordarea și impunerea Rusiei în cadrul noului sistem internațional. La sfârșitul secolului XIX, geografia rusă cunoaște o reorientare spre antropogeografie, pentru ca ulterior, odată cu schimbările politice din 1917, să aibă loc o nouă reorientare prin puternica politizare a geografiei. Până la evenimentele din octombrie 1917, nu se poate vorbi concret despre o geopolitică rusă, studiile științifice atingând doar tangențial acest domeniu. Acest lucru

a fost realizat într-o perspectivă deterministă de către **S. M. Soloviev (1820–1879)** și **G. V. Plehanov (1856–1918)**, a căror teorie este antrenată pe terenul determinismului ambientalist (legat de mediul înconjurător) și se axează pe explicarea istoriei prin geografia locului unde aceasta derulează. Odată cu schimbările radicale, politice și social-economice, survenite în urma evenimentelor din octombrie 1917, sub influența noii ideologii, comuniste, întreg sistemul științific rusesc suferă transformări radicale, fiind politizate toate aspectele științei. În acest context, geopolitica rusă se transformă într-o geopolitică sovietică, deziderateleе politice ale noii puteri devenind direcții de cercetare ale acestui domeniu. pentru a se stabili în Anglia, unde va rămâne în următorii 30 de ani și va desfășura, de această dată, o importantă activitate științifică, dezvoltându-și propriul sistem teoretic anarhist.

Una dintre figurile marcante ale noului val al **geopoliticii ruse** este Alexandru Dughin, care, în 1997, publică lucrarea *Bazele geopoliticii. Viitorul geopolitic al Rusiei*, iar în 2000 o reeditează sub titlul *Bazele geopoliticii*. Alături de A. Dughin în cadrul școlii geopolitice ruse mai activează: K. S. Gadzhiyev, care a publicat în 2000 *Introducere în geopolitică*; V. A. Kolosov și N. S. Mironenko, care au publicat, în 2001, *Geopolitică și geografie politică*; N. A. Nartov, D.Trenin [6].

Școala geopolitică românească. Alături de celelalte școli de gândire geopolitică, specifice primei perioade de evoluție a noii discipline, școala românească interbelică va contribui substanțial la dezvoltarea geopoliticii prin întreg ansamblul teoretic și aplicativ al lucrărilor elaborate de către **Simion Mehedinți (1869-1963)** și **Ion Conea (1902-1974)**. În viziunea savanților, geopolitica trebuie să studieze potențialul statului sau puterea reală a unui stat, cuprinzând: teritoriul, populația, forța economică, structurile industriale și agricole, marile axe de circulație, structura socială, cultura, modul de guvernare, mediul politic. Deci, analiza geopolitică trebuie să fie: geografică, demografică, economică, socială, culturală și politică. Ea trebuie să fie *informativă* și *continuă*, tinzând să devină un adevărat *buletin meteorologic*, rezultatele ei fiind naționale [7].

Școala geopolitică din Republica Moldova se află la o etapă incipientă, fiind caracterizată prin prezența unor lucrări cum ar fi cele ale lui **O. Serebrian** – *Geopolitica spațiului pontic (2006), Politosfera (2001), Politică și geopolitică (2004)* și cele ale lui **A. Burian** – *Geopolitica lumii contemporane* [8].

2. Abordări teoretico-conceptuale ale fenomenului „geopoliticii"

Geopolitica, la fel ca și multe alte științe și discipline, este subiectul a numeroase interpretări sub aspectul definirii obiectului de studiu. Astăzi, termenul „*geopolitică*" desemnează relația dintre politică și geografie, demografie și economie, făcând referire, în special, la incidențele acestor ramuri asupra relațiilor internaționale ale unui stat. Astfel, geopolitica devine un domeniu de studiu care combină factorul geografic cu cel politic în determinarea poziționării unei țări față de vecinii săi, față de regiune sau față de alți actori internaționali. Dacă prima parte a termenului – „geo" – face trimitere la o coordonată concretă (spațiu, locul, poziția, coordonatele zonale, regionale, climatic, de evoluție, istorice), cel de-al doilea constituent – „politica" – introduce un echivoc, întrucât domeniul politicii este unul nedefinit în mod unitar. De comun acord, comunitatea academică utilizează această parte a termenului, în sensul relațiilor de putere (cauze și efecte, influențe și reacții, jocuri de putere, sfere de influență, hegemonie etc.) a unui actor internațional în raport cu ceilalți actori [9].

Pentru o mai bună înțelegere a complexității acestei discipline și a numeroaselor domenii de cercetare ce au abordat *cunoașterea geopolitică*, vom relua în sinteză o serie

de definiții și reflecții asupra obiectului geopoliticii. Cristalizarea ei, pe durata a peste un secol de evoluție, a însumat un uzaj diferit. Astfel, **Rudolf Kjellen** definea geopolitica drept „știința care se ocupă de studiul *pătrunderii organizării politice în teritoriu* și de studiul *mediului politic al poporului*". Tot lui Kjellen îi aparține și reflecția conform căreia geopolitica este „*învățătura* despre stat ca organism geografic"[1 p. 41-43]. **Karl Haushofer**, conducătorul recunoscut al școlii geopolitice germane, și colaboratorii săi aduc completări definiției lui Kjellen, acordându-i semnificații doctrinar ideologice. Astfel, geopolitica devine „*știința* care se ocupă de analiza statului din punct de vedere al instinctului lui de expansiune, izvorât dintr-un complex de temeiuri mai ales geografice". Reluând dintr-un alt unghi, Haushofer caracterizează geopolitica drept „*știința* despre formele de viață politică în spațiile de viață naturală, ce se străduiește să înțeleagă dependența lor geografică și condiționarea lor de-a lungul mișcării istorice". În literatura de specialitate există o multitudine de viziuni privind definirea geopoliticii. Astfel, **H. Kissenger** considera geopolitica ca analiză a echilibrului de putere și control exercitat de marile puteri asupra unor zone geografice. Din definiție reiese că geopolitica este știința care:

1) analizează influența factorilor geografici asupra relațiilor de putere în practica internațională;

2) vizează controlul exercitat asupra unor zone importante ale globului din punct de vedere strategic;

3) examinează comportamentul statelor în funcție de factorii geografici: teritoriu, climă, precum și în funcție de activitățile umane – cultura, de ex.;

4) se ocupă de studiul configurației relații internaționale în care se încadrează un stat;

5) analizează echilibrul de putere și controlul exercitat de marile puteri asupra unor zone geografice [10].

Analistul francez **Francois Tonol** consideră că geopolitica ne permite descifrarea actualității în cazul unui eveniment: tensiune, criză. Potrivit altor savanți, geopolitica construiește tabloul forțelor prezente într-un câmp geopolitic și al factorilor; constituie interesele actorilor geopolitici și explorează ideologismele pe care le legitimează; arată în ce mod sunt aplicate mijloacele fiecărui actor utilizând strategii concepute pentru obținerea și realizarea intereselor înaintate [6, p. 45-52].

Școala franceză, care la început a marginalizat obiectul geopoliticii, considerând-o doar o știință a germanilor pentru germani, revine în forță, la începutul anilor '90, contribuind prin numeroase studii și lucrări la stabilirea unui statut științific pentru geopolitică. **Michel Foucher**, geopoliticianul frontierei, consideră geopolitica „*o metodă globală* de analiză a unor situații socio-politice concrete private după modul în care sunt localizate și după reprezentările obișnuite pe care le descriu".

Un alt geopolitician notoriu, **Pierre-Marie Gallois** definește în *Géopolitique: les voies de la puissance* (1990) geopolitica drept „studiul relațiilor care există între conduita unei politici de putere duse pe plan internațional și cadrul geografic în care aceasta se exercită", iar **Christian Daudel** consideră geopolitica un *sistem de cunoștințe* ce-și propune să realizeze „o nouă sinteză a istoriei, a spațiului teritorial, a resurselor morale și fizice ale unei comunități, care se situează în ierarhia puterilor, în locul asigurat de meritele sale" [11]. **François Joyaux**, în lucrarea *Géopolitique de l'Extreme Orient*, publicată în 1991, notează că „geopolitica trebuie să studieze acele raporturi internaționale care au ca efect și care influențează direct echilibrul politic și strategic al planetei, în primul rând raporturile dintre marile puteri și supraputeri". În cadrul noii ***școli anglo-saxone,*** două contribuții reține în mod special atenția, cea a englezului Peter J. Taylor și a americanului P. O'Sullivan. Prin studiile acestora, geopolitica își conturează un nou sens, acela de

a desemna locul și rolul pe care controlul asupra anumitor zone geografice îl are în constituirea balanțelor de putere regionale sau globale. **Peter J. Taylor**, pornind de la „realismul politic dur", definește geopolitica drept o disciplină care trebuie să „studieze rivalitatea dintre două mari puteri", în sensul exercitării „dominației statelor puternice asupra statelor slabe". **P. O'Sullivan** înțelege prin geopolitică o „geografie a relațiilor între deținătorii de putere, fie că aceștia sunt șefi de state, fie că sunt organizații internaționale". O serie de alți cercetători aparținând școlii anglo-saxone își aduc contribuția la definirea geopoliticii. Dintre aceștia îi amintim pe **Saul B. Cohen**, în viziunea căruia geopolitica este „studiul relației dintre politica internațională de putere și caracteristicile corespondente ale geografiei". **Colin S. Gray** definește geopolitica drept „interpretarea politică a unei realități geografice globale", iar pentru **Desmond Ball**, geopolitica analizează relația dintre practica unei politici de putere și mediul geografic. În 1996, **Martin Ira Glassner**, în lucrarea *Political Geography*, definea geopolitica drept „știința ce studiază statul în contextul fenomenului spațial global, în încercarea de a înțelege atât bazele puterii statului, cât și natura interacțiunilor dintre state". O serie de cercetători români cu preocupări în planul geopoliticii teoretice ne oferă definiții și reflecții ale noii discipline. Dintre ei se distinge geograful **Ion Conea**, teoreticianul incontestabil al geopoliticii românești, în viziunea căruia geopolitica este o știință în devenire („*știința zilei*") care își propune să studieze modelul politic planetar, adică „jocul politic dintre state". Explicarea mediului politic planetar, susține Conea, trebuie urmărită și definită pe temeiuri geografice, „geografia condiționează, explică și caracterizează acest mediu." Astfel, geopolitica reprezintă „expresia politică a unui ansamblu de elemente geografice care converg în ea, cunoașterea stării de lucruri planetare la un moment dat" .

Pentru **Anton Golopenția** termenul de geopolitică are cel puțin trei semnificații: *teorie și cercetare* a condițiilor geografice ale statului; *informare politică* externă; *mit politic*, obiectiv specific al politicii justificative și revendicative germane. Din această cauză, Golopenția observă numeroasele confuzii ce se fac în precizarea obiectului de studiu al geopoliticii. Deși el o consideră înainte de toate „*informativă*", și nu analiză teoretică, ci „*cercetare*", precizează că „*obiectul ei de studiu îl constituie potențialul statelor*" [6].

Într-o manieră specifică de redare semantică, găsim definiții sintetice ale termenului de geopolitică în numeroase ***dicționare***. Astfel, *Logman Dictionary of English Language and Culture* (1991) definește geopolitica drept „studiul efectului poziției unei țări, a populației sale asupra politicii" [12]. *Oxford Dictionary of Politics* prezintă geopolitica având drept conținut „studiul politicii care subliniază constrângerile impuse politicii externe de locație și mediu" [13]. În dicționarele franceze, precum *Dictionnaire encyclopedique de la lanque francaise* (1995) [14], geopolitica are ca obiect „studiul influenței factorilor geografici asupra politicii internaționale", iar în dicționarul *Le Petit Larousse* (1995), geopolitica este „știința care studiază raportul dintre geografia statelor și politica acestora" [15], pentru ca în celebrul *Dictionnaire de Géopolitique* (1993) al lui Yves Lacoste geopolitica să fie considerată „un alt mod de a vedea lumea și complexitatea conflictelor sale". Trecerea în revistă a definițiilor pe care le-a primit geopolitica de-a lungul timpului, implicând structura obiectului de studiu și statutul în cadrul sistemului științelor, evidențiază existența unui câmp foarte larg al delimitărilor conceptuale și caracterul său polisemantic [16]. *Având în vedere această interpretare multidisciplinară și polisemantică, apreciem geopolitica drept o disciplină științifică al cărei obiect de studiu constă în interpretarea relațiilor internaționale trecute, prezente și viitoare, din*

perspectiva influenței factorilor geografici, în complexitatea lor sistemică, asupra politicii mondiale.

Astfel, se poate constata că în privința geopoliticii sunt exprimate diverse puncte de vedere. Diversitatea indică faptul că geopolitica a fost și rămâne a fi un domeniu activ, dinamic.

3. Metodologia analizei geopolitice

În evoluția ei, geopolitica a cunoscut într-o primă fază forma unui câmp de studiu alcătuit la întretăierea mai multor discipline științifice, aflându-se într-un stadiu informal, pentru ca ulterior să capete o formă instituționalizată, fie ca subdisciplină a unei discipline formale, fie ca o disciplină de sine stătătoare. Trebuie subliniat că nu există o unitate de opinii în ceea ce privește locul geopoliticii în cadrul sistemului științelor. Cei mai mulți cercetători situează geopolitica în cadrul științei geografice, alții în al celei politice și în special în cel al relațiilor internaționale. În ultima perioadă, tot mai mulți cercetători înclină spre a-i decreta autonomia științifică, geopolitica afirmându-și statutul de disciplină de sine stătătoare. Rațiunile evoluției geopoliticii până la nivelul unei discipline bine conturate sunt clare, ele explicându-se, în primul rând, prin necesitatea umplerii vidului creat de imposibilitatea științelor existente de a explica și soluționa anumite probleme cu care ne confruntăm în prezent. În primele stadii ale dezvoltării sale, o disciplină nouă nu este decât un agregat de specialități născut din alte discipline. Astfel, geopolitica începutului de secol XX era mai puțin o disciplină științifică, un *holding* care regrupa cercetările din aceeași familie și care nu mai făceau obiectul strict al disciplinelor lor de origine. O asemenea formă de evoluție nu reprezintă un caz singular; științe precum economia, sociologia, antropologia etc. au străbătut aceleași stadii în primii lor ani, pentru că în evoluția oricărei științe există un moment de interdisciplinaritate, tradiția profesională apărând mult mai târziu. În multe cazuri, numele noii științe reunește, inspirat în cazul geopoliticii, originea și principalele științe ce s-au juxtapus. În definirea actuală a geopoliticii, deseori se confundă recombinarea cu sinteza. O recombinare este un amestec de fragmente de discipline, în timp ce sinteza aduce o nouă interpretare. Totuși, fără o cunoaștere profundă a realităților geografice, economice și sociale, fenomenul politic, chiar privit într-o desfășurare spațială, nu face decât obiectul geopoliticii, al unei discipline bazate pe metode și principii științifice.

Criteriul formează categoria epistemologică de bază, constând în existența unui element în funcție de care se realizează o clasificare a obiectelor și fenomenelor geopolitice. Această clasificare se poate face pe baza unui indicator elementar (suprafață, numărul populației, apartenența etnică sau confesională etc.), a unor indici simpli (densitatea populației, indicele segregării, rata inflației, rata șomajului, indicele de diferențiere etnică) sau complecși (indicele dezvoltării umane, indicele sintetic al sărăciei, indicele libertății economice). Având în vedere existența relativ scurtă a demersului geopolitic, nu putem vorbi despre un set de principii și metode proprii, dar putem apela la un număr de principii și metode general-valabile în domeniul științei, care să completeze cadrul teoretic și conceptual geopolitic. Urmărind evoluția diverselor științe, aparținând atât sferei naturalului, cât și sferei socialului, putem afirma faptul că acesta este un procedeu frecvent folosit în faza premergătoare ridicării disciplinei științifice la rangul de știință. În această primă fază, o atenție deosebită trebuie acordată adaptării principiilor și metodelor generale la specificul cercetării geopolitice. Într-o fază ulterioară, principiilor și metodelor generale trebuie să li se adauge principiile și metodele specifice.

Principiile folosite în cercetarea geopolitică reprezintă totalitatea elementelor

teoretice fundamentale pe care se bazează orice raționament științific. Printre cele mai importante principii cu aplicabilitate în analiza geopolitică menționăm:

– *principiul repartiției spațiale*, care definește legăturile indisolubile ale fenomenelor și proceselor politice, economice, sociale și culturale de teritoriu, oferind posibilitatea studierii repartiției geografice a fenomenelor la nivel planetar sau regional;

– *principiul cauzalității*, care este implicat frecvent în explicarea schimbărilor intervenite în structura și funcționalitatea spațiului geopolitic;

– *principiul integrării*, care definește conexiunile ce se stabilesc între elementele ce recompun complexul teritorial, regional sau mondial, ca o unitate sistemică, fiecare fiind privită ca o unitate taxonomică integrată și integratoare.

Metodele unei științe reprezintă ansamblul de reguli, norme și procedee de cunoaștere și transformare a realității. Metodele de cercetare sunt subordonate principiilor și reprezintă modul sistematic de cercetare, de cunoaștere și de transformare a realității obiective. Principalele metode ce pot fi folosite în cercetarea geopolitică sunt:

– *metoda inductiv-deductivă*, care constă în cunoașterea realității geopolitice de la singular la general, pe calea deducțiilor logice, ca și descoperirea ulterioară a singularului pornind de la general. Această metodă reprezintă, de fapt, o îmbinare dialectică între două metode, metoda inductivă și metoda deductivă. Legătura dintre cele două metode se definește prin faptul că metoda deductivă se bazează pe generalitățile efectuate prin inducție. Metoda inductivă reprezintă cunoașterea realității geopolitice prin studiul singularului de la care se pleacă, la recompunerea pe baza deducțiilor logice ale generalului. Metoda deductivă pleacă de la generalizările realizate prin inducție și pe baza unor deducții logice pornite de la premise ce conțin generalul, în final ajungându-se la cunoașterea singularului, ca urmare a subordonării acestuia genului din care face parte. Importanța acestei metode cu largă aplicabilitate rezultă din posibilitățile oferite, pe de o parte, de a clasifica, ordona și abstractiza bogatul material faptic în vederea generalizării, iar pe de altă parte, de a putea trage concluzii, pe baza generalizării, asupra unor fapte particulare;

– *metoda analizei și sintezei*, care reprezintă tot o metodă compusă dialectic ce are la bază analiza și sinteza ce se întrepătrund și se condiționează reciproc. Metoda analizei materiale, funcționale sau mentale constă în descompunerea obiectelor, fenomenelor și proceselor studiate în părțile lor componente pentru observarea și cunoașterea în detaliu a caracteristicilor și funcțiilor pe care le au. Metoda sintezei constă în integrarea mentală a părților obiectului descompus inițial, prin analiză, în părți componente, în contextul sistemului din care fac parte;

– *metoda istorică*, ce oferă posibilitatea completării cercetării fenomenelor și proceselor specifice nu numai în desfășurarea lor spațială, ci și în cea temporală. Înregistrarea apariției unui fenomen geopolitic, etapele evoluției și desfășurarea lui prezentă fac ca această metodă să reprezinte o necesitate în studierea geopoliticii;

– *metoda cartografică*, ce constă în cartarea fenomenelor urmărite și întocmirea pe această bază a hărților necesare. Harta constituie reprezentarea în plan orizontal a suprafeței terestre sau a unei părți din ea, generalizată și micșorată conform unei anumite scări de proporție. Harta reprezintă un mijloc de informare de neînlocuit, un instrument de reprezentare evolutivă a fenomenelor și proceselor studiate, a corelațiilor dintre acestea sau dintre caracteristicile lor, dintre acestea și teritoriul dat. Analiza fenomenelor înscrise pe hartă permite obținerea imaginii raporturilor spațiale, privirea sintetică a corelației fenomenelor geopolitice. Geopolitica apelează la această metodă ca la un instrument de cunoaștere și expresie ce

redă localizarea fenomenelor în corelația lor spațială, surprinse în diferite etape, și relațiile de cauzalitate reliefate de geopolitician prin studiile sale;

– *metoda statistico-matematică*, ce constituie una dintre metodele cu cea mai largă aplicabilitate în domeniul științelor în general. Pornindu-se de la rapida evoluție materială și informațională pe care o înregistrează umanitatea la începutul secolului al XXI-lea, se deduce necesitatea aprofundării și în geopolitică a acestei metode, ce oferă posibilitatea cunoașterii fenomenelor prin analize cantitative de detaliu. Metoda permite înregistrarea, prelucrarea și generalizarea unui volum imens de date strânse în diferite etape ale desfășurării fenomenului. În plus, ea oferă geopoliticianului posibilități sporite de rezolvare a problemelor cu care se confruntă și pe care, cu metodele specifice, nu le-ar putea rezolva. Dezvoltarea actuală a geopoliticii nu se poate concepe fără utilizarea pe scară largă a indicilor statistici, care permit evidențierea anumitor aspecte ale fenomenelor cercetate;

– *metoda modelelor*, care este o metodă modernă ce constă în reprezentarea mentală a unui stem ce există în realitate prin construirea specială de analogii cu care sunt reproduse principiile organizării și funcționării acestuia. Ele servesc la ușurarea muncii de înțelegere a fenomenelor complexe, prin schematizare, aducând un plus de claritați [6. p. 65-69] .

Cristalizarea acestei discipline, pe durata a peste un secol de evoluție, a însumat uzaje diferite. Astfel, plecând de la cele mai larg acceptate definiții ale geopoliticii în comunitățile academice, la începutul secolului XXI, geopolitica, ca știință autonomă, reprezintă astăzi provocări intelectuale complexe.

BIBLIOGRAFIE:

1. A. Burian. *Geopolitica lumii contemporane*. Ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 2003, p.36-40.

2. P. Dobrescu. *Geopolitica*. Ed. Comunicare, București , 2008, p. 25-30.

3. Rudolf Kjellen. *Der Staat als Lebensform*, Leipzig, 1917, *apud* Ionel Nicu Sava, *Geopolitica. Teorii și paradigme clasice. Școala geopolitică germană*, Editura Info-Team, București, 1997, p. 68.

4. Karl Haushofer, Erich Obst, Herman Lautensach, Otto Maull, *Bausteine zur Geopolitik*, 1928, *apud* I.N. Sava, p.111; F.Encel. *Orizonturi geopolitice*. Ed. Cartier. Chișinău, 216 p.

5. Adolf Grabowsky. *Spațiul ca destin. Problema geopoliticii*, 1933, *apud* Günter Heyden, *Critica geopoliticii germane. Esența și funcția socială a unei școli sociologice reacționare*, Editura Politică, București, 1960, p.121.

6. D. Frăsineanu. *Geopolitica*, Fundația Română de Mâine, București, 2007, p. 11, 15.

7. I. Conea, *Geopolitica, o știință nouă*, în „Sociologia românească", nr. 9-10, an II/ 1937, București; *apud* Emil I. Emandi, Gheorghe Buzatu, Vasile S. Cucu, *Geopolitica*, vol. I, Editura „Glasul Bucovinei", Iași, 1994, p.18.

8. O. Serebrian. *Politică și geopolitică*. Ed. Cartier, Chișinău, 2004, 159 p.; O. Serebrian. *Politosfera*, Ed. Cartier, Chișinău, 2001, 272 p.; O. Serebrian. *Geopolitica spațiului pontic*. Ed. Cartier, Chișinău, 2006, 208 p.; A. Burian. *Geopolitica lumii contemporane*. Ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 2003, 456 p.

9. M. Țăranu. *Geopolitica*, în *Concepte și teorii social-politice*. Iași, Institutul European, 2011, p.114.

10. H. Kissinger. *Diplomația*. Ed. Copyright, București, 2008, 780 p.

11. Ch. Daudel, Geografie, Geopolitică și *Geostrategie – Termeni în schimbare,* în *Geopolitica*, vol. I, Editura „Glasul Bucovinei", Iași, 1994, p. 290.

12. *Logman Dictionary of English Language and Culture* (1991).

13. *Oxford Dictionary of Politics* //htpp: www.answers.com/topic/geopolitics.

14. *Dictionnaire encyclopedique de la lanque francaise* (1995).

15. *Le Petit Larousse* (1995).

16. Yves Lacoste, *Dictionnaire de Géopolitique* (1993).